

УДК 336.242:339.543

Данкевич В.Є.
*кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності
Житомирського національного агроекологічного університету*

МИТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКСПОРТУ ТА ІМПОРТУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УМОВАХ АСОЦІАЦІЇ З ЄС

CUSTOMS REGULATION OF EXPORT AND IMPORT OF AGRICULTURAL PRODUCTS IN THE CONTEXT OF ASSOCIATION WITH THE EU

АНОТАЦІЯ

Розглянуто роль і завдання митного регулювання та його здатність впливати на динаміку і структуру зовнішньоторговельних потоків. Встановлено, що в умовах асоціації з ЄС відбувається поглиблення інтеграції міжнародних вимог у національну практику митного регулювання України. Обґрунтовано, що адаптацію митного законодавства України у контексті європейської інтеграції необхідно здійснювати у двох взаємопов'язаних напрямках, а саме: норм і стандартів міжнародного митного права; стандартів та практики митного регулювання ЄС.

Ключові слова: митне регулювання, асоціація з ЄС, зовнішньоекономічна діяльність, митна справа.

АННОТАЦИЯ

Рассмотрены роль и задачи таможенного регулирования и его способность влиять на динамику и структуру внешне-торговых потоков. Установлено, что в условиях ассоциации с ЕС происходит углубление интеграции международных требований в национальную практику регулирования Украины. Обосновано, что адаптацию таможенного законодательства Украины в контексте европейской интеграции необходимо осуществлять в двух взаимосвязанных направлениях, а именно: норм и стандартов международного таможенного права; стандартов и практики регулирования ЕС.

Ключевые слова: таможенное регулирование, ассоциация с ЕС, внешнеэкономическая деятельность, таможенное дело.

ANNOTATION

The article examines the role and tasks of customs and its ability to influence the dynamics and structure of foreign trade flows. We found that in terms of association with the EU, the integration of international standards into the national practice of customs regulations in Ukraine deepens. In the study, we found that the adaptation of the customs legislation of Ukraine in the context of European integration should be carried out in two related areas, such as: adaptation of the standards of international customs law; adaptation of the standards and practices of the EU customs regulations.

Keywords: customs regulations, association with the EU, foreign trade, customs.

Постановка проблеми. На початку ХХІ століття, як свідчать реалії економічного буття, трансформаційні процеси у світовому виробництві суттєво динамізувалися і набули системного характеру, результатом чого стало формування глобальної моделі економічного розвитку. Важливим при цьому є налагодження взаємозв'язків між країнами, необхідною передумовою чого є урегулювання митної політики [2]. Дані питання активізувалися особливо в умовах асоціації з ЄС. Актуальність удосконалення методів та інструментів митного регулювання зовнішньої торгівлі наразі в Україні обумовлена такими чинниками, як: структурна

деформація вітчизняного виробництва; низька конкурентоздатність національних товарів та послуг; нераціональна структура зовнішньої торгівлі; невідповідність суб'єктів ЗЕД до високоефективних форм зв'язків; недостатня визначеність напрямів і недосконалість механізмів входження економіки України у світову господарську систему; необхідність забезпечення економічної безпеки держави в умовах виходу на ринки ЄС.

Інтеграція до системи світових господарських зв'язків ЄС, які формуються й реалізуються на ринкових засадах, об'єктивно створює умови для оптимального розміщення ресурсів, зростання ефективності національного виробництва, розв'язання соціально-економічних проблем [5]. Водночас вона веде до збільшення порушень митних правил та обсягів переміщення товарів контрабандним шляхом. Актуальність теми зумовлена запутаністю і несистематизованістю митного законодавства України в умовах асоціації з ЄС, яке містить правові колізії та залишає неврегульованими багато важливих питань, особливо стосовно експорту та імпорту сільськогосподарської продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання митного регулювання ЗЕД досліджували вчені: А.А. Дубініна, Ю.М. Дьомкін, І.Г. Бережняк, П.В. Дзюбенко, Б.М. Бабричидзе, Т.О. Зінчук, О.Б. Єгоров, С.В. Сорокіна, С.І. Пирожков та інші, котрі, зокрема, з'ясували поняття, мету, механізм формування митної політики. Проблемам митно-тарифного регулювання експорту та імпорту сільськогосподарської продукції в Україні і зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання присвячена велика кількість наукових публікацій та монографій вчених А.Г. Гальчинського, І.О. Іващук, В.М. Гейця, А.С. Філіпенка, О.М. Мальського, С.В. Мочерного, С.Г. Осики, Б.П. Яреми та ін. Однак останнім часом актуалізується значущість подальших досліджень митної політики України та напрямів її адаптації до умов ЄС.

Метою статті є вивчення специфіки митного регулювання експорту та імпорту сільськогосподарської продукції в умовах асоціації з ЄС.

Виклад основного матеріалу дослідження. Порядок переміщення через митний кордон України товарів та інших предметів пов'язане з установленням мита та митних зборів, процедури митного контролю та інші засоби проведення в життя митної політики, становлять митну справу. Митна справа в Україні розвивається у напрямі гармонізації та уніфікації з загальноприйнятими у міжнародній практиці нормами та стандартами. Україна самостійно визначає митну політику, створює власну митну систему та здійснює митне регулювання на своїй території відповідно до Митного кодексу, законів України та міжнародних договорів.

Аналізуючи режим експорту, зазначимо, що держава, як правило, намагається його всіляко заохочувати і підтримувати. Тому експорт зазвичай здійснюється без сплати мита з українського боку. Однак у деяких випадках, якщо на внутрішньому ринку відчувається дефіцит певних видів сільськогосподарської продукції, держава впроваджує вивізні (експортні) мита, встановлює режим ліцензування та квотування [1].

У сучасних умовах проблеми експорту сільськогосподарської продукції пов'язані із тим, що законодавство ЄС висуває жорсткі вимоги щодо показників безпеки і якості продукції, що значною мірою впливає на просування вітчизняної сільськогосподарської продукції (зокрема тваринного походження) на ринки ЄС. Процедурі легалізації експорту тваринницької продукції до ЄС передую складний підготовчий етап щодо проходження та відповідності продукції міжнародним стандартам. Обов'язковою умовою є проведення державного моніторингу залишкових речовин у живих тваринах і продуктах тваринного походження.

Режим імпорту сільськогосподарської продукції є більш складним, ніж експорт, тому передбачає особливе правове регулювання згідно із Законом України «Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції» від 17 липня 1997 р., який визначає порядок тарифного і нетарифного регулювання імпорту сільськогосподарської сировини та продуктів її переробки, передбачає запровадження сезонного мита, сертифікацію та контроль за ввезенням імпортової сільськогосподарської продукції. Відповідно до цього Закону ввізні (імпортні) мита на товари 1-24 груп Української класифікації товарів (картопля, бобові, огірки, виноград, яблука, груші тощо) зовнішньоекономічної діяльності визначаються Митним тарифом України.

Україна та Європейський Союз підписали економічну частину Угоди про асоціацію, що передбачає створення зони вільної торгівлі. Документ підписали під час саміту ЄС у Брюсселі від європейської сторони – президент Європейської Ради Герман Ван Ромпей, Президент Єврокомісії Жозе Мануель Баррозу. З української сторони підпис поставив Президент Петро Порошенко [7]. Угода передбачає глибоку економічну інтеграцію України з ЄС, а також створення глибокої та всеосяжної зони вільної торгівлі.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС є найбільш масштабним пакетом домовленостей в історії незалежної України. Сам факт узгодження сторонами такого різнопланового за змістом та кількістю взаємних домовленостей сукупності дій є свідченням того, що Україна та ЄС мають серйозний намір не тільки перевести співпрацю на якісно новий рівень, але й суттєво наблизити економічну систему України

Таблиця 1

Переваги та недоліки митно-тарифного регулювання в умовах асоціації з ЄС

Сфера народного господарства	Переваги митно-тарифного регулювання	Недоліки митно-тарифного регулювання
Сільське господарство	<ul style="list-style-type: none"> • середньозважене ввізне мито ЄС скоротиться з 23,8% до 0,3% одразу після набуття чинності; • скасування експортних субсидій на с.-г. товари ЄС, що призначені для продажу в Україні; • скасування експортного мита; • гармонізація стандартів з ЄС 	<ul style="list-style-type: none"> • зростання конкуренції на внутрішньому ринку за рахунок зниження середньозваженого ввізного мита на с.-г. продукцію з 4,2% в середньому до 0,9% протягом 10 років; • витрати на перехід до стандартів ЄС
Харчова промисловість	<ul style="list-style-type: none"> • скорочення ввізного мита ЄС одразу після набуття чинності: середня ставка знизиться з 23,2% до 0,7%, середньозважена ставка – з 5,3% до 0,5%; • запровадження тарифних квот з нульовою ставкою в межах квоти для експорту в ЄС окремих видів харчових товарів; • встановлення механізму визнання еквівалентності СФЗ; • можливість компенсації зростання цін на сировину внаслідок скасування вивізних мит за рахунок застосування додаткового збору 	<ul style="list-style-type: none"> • зростання конкуренції на внутрішньому ринку за рахунок зниження середньозваженого ввізного мита на харчову продукцію з 10,3% до 3,6% протягом 10 років; • виробництво соняшникової олії: зростання цін на сировину внаслідок скасування експортних мит; • зміна назв внаслідок реалізації зобов'язань щодо дотримання географічних зазначень

Джерело: адаптовано [9; 10]

до економічної системи ЄС на основі взаємної лібералізації, передусім руху товарів, капіталів та послуг, гармонізації підходів та принципів, на яких будується галузева політика та система регулювання виробничо-комерційної діяльності.

Сторони домовилися про значну лібералізацію ставок ввізного мита на товари, понад 90% остаточних ставок дорівнюють нулю. Водночас для найбільш чутливих товарних позицій передбачене або збереження ненульової ставки ввізного мита, або запровадження тарифних квот з нульовою ставкою в середині квоти та ненульовою ставкою за межами квоти. Введення тарифних квот, які дозволяють нульовий експорт у ЄС в рамках квоти, створює можливості українському бізнесу для завоювання ринку. Водночас Україна поступово відкриває свій ринок для товарів, що вироблені у ЄС.

Однак поступливість ЄС у митній політиці аж ніяк не повинна породжувати самовпевненість, особливо у питаннях митного регулювання експорту та імпорту сільськогосподарської продукції. Європейці у цьому питанні прагматичні. Вони, по-перше, усвідомлюють вищу конкурентоспроможність своєї продукції, за яку споживач і європейський, і український готовий переплатити. По-друге, не виключена наявність розрахунку, що вітчизняна продукція все одно не зможе занадто швидко вийти на ринки ЄС через нюанси з відповідністю техніч-

ним, екологічним та іншим стандартам [3; 6]. Таким чином, асоціація з ЄС має певні перепони та недоліки, особливо у контексті митного регулювання (табл. 1).

Згідно з домовленістю, сторони зобов'язалися не запроваджувати або зберігати у силі будь-які мита, податки та інші еквівалентні заходи, що накладаються на вивезення товарів. Експортні мита, що діють в Україні, повинні поступово анулюватися відповідно до узгодженого графіку протягом 10 років, починаючи з дати набуття чинності Угоди. В умовах асоціації з ЄС торговельне та митне законодавство мають бути стабільними та всеохоплюючими, а положення і процедури – прозорими, передбачуваними, недискримінаційними та уніфікованими. Методи роботи мають бути поліпшені, а також має бути забезпечена недискримінація, прозорість, ефективність, цілісність та звітність операцій. Щодо транзиту – має відбуватися поступова взаємодія транзитних митних систем, крім того, має забезпечуватися співробітництво та координація зацікавлених органів та агентств задля сприяння транзитним перевезенням та просування транскордонного співробітництва. Ці заходи можуть забезпечити позитивні результати асоціації з ЄС для усіх суб'єктів ЗЕД: підприємств, населення та держави (табл. 2).

Україна може застосовувати захисні заходи щодо вивізного мита упродовж 15 років з дати

Таблиця 2

Оцінка можливих наслідків асоціації з ЄС

Суб'єкт	Наслідок
Підприємства	Імплементація даних домовленостей повинна сприяти застосуванню ефективних, прозорих і спрощених митних процедур, мінімізації ризиків і складнощів при веденні зовнішньоекономічної діяльності, усуненню дискримінаційних вимог та процедур, які можуть застосовуватися до імпорту, експорту чи транзиту товарів. Крім того, суб'єкти господарювання, зокрема малі та середні підприємства матимуть змогу скоротити свої витрати.***Завдяки вже підписаним Україною міжнародним угодам і домовленостям, що стосуються митних питань, та завдячуючи тривалим змінам у процедурах митного контролю і митного оформлення товарів, можна сказати, що представники бізнесу в Україні знайомі із запровадженням, наприклад, оцінки ризиків при митному контролі замість суцільного контролю товарів, які переміщуються через митний кордон України або ж із пост аудитором – документальними виїзними або невиїзними перевітками, які здійснюються після випуску товарів у вільний обіг з метою перевірки точності та достовірності даних декларацій і охоплюють контроль системи бізнесу.
Населення	Спрощені та прозорі митні процедури мають створити передумови для скорочення витрат суб'єктів господарювання на ввезення в Україну кінцевої продукції споживання або ж виготовлення готової продукції із ввезеної сировини, що очевидно сприятиме загальному спаду цін на товари на ринку України, і, як наслідок – збереженню фінансових заощаджень споживачів або домогосподарств. Домогосподарства отримають можливість придбати аграрну продукцію кращої якості, зокрема, через підвищення екологічних стандартів її виробництва. Також, розвиток сільського господарства може мати позитивний вплив на зростання зайнятості та добробуту місцевих громад в аграрних регіонах країни.
Держава	Запровадження взаємодії транзитних митних систем, співробітництво і координація зусиль у сфері транзитних перевезень і транскордонного співробітництва буде мати наслідки збільшення безпеки міжнародного ланцюга поставок товарів та зростання інвестицій. У довгостроковій перспективі це має сприяти наповненню бюджету за рахунок покращення надання послуг у сфері транзитних перевезень і збільшення транзитних потоків. Держава отримає можливість модернізувати аграрну політику у відповідності до вимог законодавства ЄС та поліпшити планування, розробку та запровадження механізмів підтримки на різних рівнях, а також провести інтеграцію сільськогосподарської політики та політики розвитку аграрних регіонів. Водночас, розвиток стандартів та інфраструктури аграрного ринку буде вимагати додаткового фінансування з державного бюджету та посилення інституційної спроможності відповідних державних органів.

Джерело: адаптовано [8; 10; 11]

набрання чинності Угодою у випадку, якщо сумарний обсяг експорту з України до ЄС по кожному визначеному коду УКТЗЕД перевищує визначений граничний обсяг. Захисні заходи мають форму додаткового збору, граничний розмір якого узгоджений у рамках Угоди. Умови прозорості застосування захисних заходів передбачають, що Україна якнайшвидше повідомлятиме ЄС про намір застосувати заходи, надаватиме відповідну інформацію, а також запросить ЄС на консультації. При цьому, Україна зобов'язалася гарантувати достовірність, адекватність та загальнодоступність інформації, що використовується як доказ для застосування заходів.

Висновки. Адаптацію митного законодавства України у контексті європейської інтеграції необхідно здійснювати відповідно до норм міжнародного митного права та стандартів митного регулювання ЄС. В умовах асоціації з ЄС першочергово необхідно: об'єднати наявні системи контролю за експортом, імпортом і транзитом у єдину систему; увести систему єдиного обліку торгівців із реєстрацією тільки в одній країні; надати суб'єктам ЗЕД можливість використання місць єдиного електронного доступу для оформлення зовнішньоекономічних операцій; проводити всі фактичні перевірки товару в один час і в одному місці; забезпечити обмін електронною інформацією між усіма органами й суб'єктами, що беруть участь у зовнішньоекономічних операціях; збирання, повернення, звільнення від платежів здійснювати уповноваженим суб'єктом у тому місці, де товар зареєстрований і де перебувають на нього документи; створити єдине середовище для митниці й торгівлі для подання митної декларації в електронному вигляді зі свого місця розташування незалежно від країни відправлення або ввезення товарів; проводити електронний обмін інформацією між митними пунктами пропуску на території усього ЄС, де вона необхідна для митних процедур.

На сьогодні митні органи України ще не готові повною мірою дотримуватися міжнародних стандартів. Треба розробити розширений детальний план переведення митної служби України на поглиблене застосування інформаційних технологій, відмови від паперових технологій, введення контрольної системи, яка охоплюватиме усі сфери митної діяльності й стане базою для прийняття управлінських

рішень. Щоб виправити ситуацію, відповідальним державним органам необхідно реалізувати низку заходів: спростити контроль на кордоні за рахунок більш ефективного контролю за обігом товарів всередині країни; створити систему ідентифікації імпортованих товарів на всіх етапах їх постачання від митниці до споживача; ускладнити використання суб'єктів підприємництва, що користуються спеціальними податковими режимами, для легалізації незаконно ввезених товарів. Аналізуючи можливі наслідки асоціації з ЄС, у контексті митного регулювання, варто відзначити, що позитивні результати можуть проявитися лише у довгостроковій перспективі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дюмулен И.И. Международная торговля. Тарифное и нетарифное регулирование / И.И. Дюмулен. – М. : ВАВТ, 2009. – 452 с.
2. Економічний суверенітет держави та напрями його правового забезпечення : монографія / за ред. О.О. Ашуркова ; НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень. – Донецьк : Юго-Восток, 2012. – 406 с.
3. Загальна інформація про Світову організацію торгівлі // Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article>.
4. Майбуров И.А. Теория налогообложения. Продвинутый курс : [учебник для магистров, обучающихся по специальностям «Финансы и кредит», «Бухгалтерский учет, анализ и аудит»] / И.А. Майбуров, А.М. Соколовская. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2011. – 591 с.
5. Мартинюк В.П. Митна система та економічна безпека держави: теорія і методологія : [монографія] / В.П. Мартинюк. – Тернопіль : Астон, 2010. – 256 с.
6. Мировая экономика: прогноз до 2020 года / под ред. А.А. Дынкина. – М. : Магистр, 2008. – 429 с.
7. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minfin.gov.ua>.
8. Офіційний сайт ЮНКТАД [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unctadstat.unctad.org/ReportFolders/reportFolders.asp>.
9. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/2755-17.
10. Угода про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk>.
11. Cottier Thomas, Nartova Olga, Sadeq Z. BigdelEi. International Trade regulation and the Mitigation of Climate Change. – Trade Institute, Switzerland, 2009. – ISBN 9780521766197.